

Klaudia Pastusiak¹

Pod merytoryczną opieką kpt. dr. Tomasza Landmanna

SPOŁECZEŃSTWO EGIPITU PO NIESPEŁNIONEJ REWOLUCJI I NIE-KOŃCZĄCE SIĘ NADZIEJE NA JEJ SPEŁNIENIE

***Streszczenie:** Artykuł opisuje przemiany jakie dotknęły Egipt w trakcie, jak i po przewrotach związanych z Arabską Wiosną. Głównie porusza problemy wewnętrzne, które były przyczyną rewolucji oraz analizuje zmiany, które stały się nadzieją na zmianę systemu oraz nowego spojrzenia na społeczeństwo. Rozważania mają na celu uwiarygodnić skalę problemu i trudności jakie stoją na drodze do upragnionego pluralizmu.*

***Słowa kluczowe:** rewolucja, społeczeństwo Egiptu, sytuacja społeczna, zmiany*

WSTĘP

Niełatwo jest przewidzieć, w którym momencie czas wybuchu niezadowolenia społecznego przerodzi się w rewolucję. Często wydarzenia odbierane jako mało znaczące są właśnie zapowiedziami, które wskazują, że jest ona blisko.

Geneza samej „niespełnionej rewolucji” jest bardzo złożona ze względu na wiele aspektów, które miały znaczący wpływ na kształtowanie się ogólnej sytuacji i warunków w Egipcie. Rozważania na ten temat należy zacząć od przybliżenia samego określenia Arabska Wiosna (Arabska Wiosna Ludów, Arabskie Przebudzenie), które ma miejsce we wszystkich źródłach i opracowaniach dotyczących przewrotów na Bliskim Wschodzie i Afryce Północnej. Ten szeroki termin obejmuje protesty społeczne, konflikty zbrojne i ogólną konsternację społeczną w latach 2010-2013.

Rewolucja, która zapoczątkowała przemiany w świecie arabskim rozpoczęła się w grudniu 2010 roku. Była ona procesem niejednoznacznym i bardzo skomplikowanym, gdyż biorąc pod uwagę wydarzenia w krajach objętych przewrotami, pierwsze symptomy powodujące niezadowolenie społeczeństwa widoczne były znacznie wcześniej. Wystarczy wspomnieć o protestach związanych z podwyżką cen żywności w Egipcie w 1977 roku, rewolucji islamskiej w Iranie w 1979 roku, terrorze w syryjskiej Hamie w 1982 roku, protestach jakie miały miejsce w Algierii, Jordanii, Sudanie w końcówce lat 80., zbrojnym powstaniu w Iraku w 1991 roku, wojnie domowej w Algierii, Sudanie, Libanie, rebeliach w Jemenie czy choćby przypomnieć palestyńskie intifady².

Nie ma jednak potrzeby sięgać do tak dawnych losów krajów arabskich, gdyż choćby w 2008 roku były widoczne przesłanki do tego typu wydarzeń. Wtedy

¹ Klaudia Pastusiak – studentka I roku II stopnia Bezpieczeństwa Narodowego na Wydziale Nauk o Bezpieczeństwie Akademii Wojsk Lądowych imienia generała Tadeusza Kościuszki.

² A. Dzisiów-Szuszczkiewicz, „Arabska Wiosna” – przyczyny, przebieg i prognozy, Warszawa 2011, s. 41.

także władze miały możliwość zauważyć i odpowiednio zareagować na niezadowolone obywateli, wziąć pod uwagę ich niską jakość życia, co za tym idzie, przewidzieć, że jeżeli nic się nie zmieni to jedynym ujściem tych frustracji jest bunt i wyjście społeczeństwa na ulicę. Mowa tutaj o światowym kryzysie ekonomicznym w latach 2007-2009, który spowodował wyhamowanie gospodarki³. Był to główny powód do spadku produkcji, inflacji i wzrostu stopy bezrobocia, to zaś powodowało spadek poziomu życia oraz pogłębienie ubóstwa tamtejszej ludności czyli główną przyczynę rewolucji. Pomimo, iż punkt kulminacyjny miał miejsce w Tunezji (podpalenie się sprzedawcy ulicznego Mohameda Bouaziziego w proteście przeciwko beznadziejnym warunkom życiowym) oraz to właśnie tam Tunezyjczycy pierwsi obalili swojego prezydenta⁴, to jest to małe państwo leżące na uboczu świata arabskiego, podczas gdy egipska część Arabskiej Wiosny miała decydujący wpływ na losy regionu. Egipt od wieków wyznaczał kulturalne i polityczne trendy w kręgu państw arabskich. Dodatkowo Egipcjanom udało się obalić jeden z najmocniej zakorzenionych reżimów, w każdym wymiarze życia społecznego, co pokazuje ich ogromny sukces i wolę walki⁵.

1. EGIPT PRZED REWOLUCJĄ – CZYNNIKI MOBILIZUJĄCE REWOLTE

Aparat polityczny przedrewolucyjnego Egiptu najtrafniej oddaje termin „zliberalizowany autorytaryzm”. Oznacza to zatem reżim w dużej mierze niezależny od społeczeństwa, z umiejętnie rozbudowanym aparatem kontroli, jednakże stwarzający pozory istnienia elementów demokratycznych. Stwierdzenie „pozory” jest tutaj nieprzypadkowe, gdyż każde działanie mogące naruszyć monopol władzy było skutecznie tłumione⁶.

Istotnym czynnikiem, który kształtował warunki życia i stosunków między władzą a społeczeństwem jest historia związana z tym państwem. Od 1952 roku w Egipcie panowała pewnego rodzaju dyktatura i nigdy nie panował tam ustrój demokratyczny. Prezydent Gamal Abd an-Nasir urzędował na stanowisku głowy państwa w latach 1954-1970 i stanowił wzór dla wielu dyktatorów, był inspiracją do przewrotów wojskowych, posiadał styl i charyzmę, której mu zazdrościli i nieudolnie starali się kopiować⁷. Kolejni prezydenci sprawowali w Egipcie rządy dyktatorskie, chociaż do upadku rządów Mubaraka państwo formalnie stanowiło republikę prezydencką. Nie było to jednak przeszkodą aby przekazywać sobie władzę

³ M. Bodziany, *Kryzysy społeczne XXI wieku, Między dezintegracją, „fencing policy” a upadkiem państwowości*, Wrocław 2017, s. 66.

⁴ P. Olbrycht, *Migration crisis in the European Union – causes and measures to overcome it*, „Krizový Manažment”, 1/2017, s. 34.

⁵ K. Górak-Sosnowska, *Arabska wiosna, Kulturowy obraz przemian w świecie arabskim po 2010 roku*, Sopot 2016, s. 13.

⁶ *Ibidem*, s. 14.

⁷ M. Lipa, *Reżim Gamala Abdela Nasera i geneza pierwszej fali liberalizacji gospodarczej w Egipcie*, [w:] „Poliarchia” Studencko-doktoranckie czasopismo naukowe Wydziału Studiów Międzynarodowych i Politycznych UJ, nr 1(8)/2017, s. 47-51.

z pokolenia na pokolenie, na zasadzie dziedziczenia. Dokładnie ten czynnik przykładał się także do wzrostu niezadowolenia społeczeństwa⁸.

Złożoności panującego stanu rzeczy w Egipcie dokłada obowiązujący od 1981 roku stan wyjątkowy, obowiązujący przez cały okres rządów Mubaraka. Jego wprowadzenie zapewniło służbom bezpieczeństwa szeroki zakres kompetencji, np. umożliwiło aresztowanie i więzienie bez wyroku sądowego przez dłuższy okres, rewizji bez nakazu sądowego bądź ograniczenie wolności i swobód obywatelskich. Trwanie przez bardzo długi okres tego stanu usprawiedliwiano koniecznością walki z islamskim terroryzmem. Sprzeciw, odnośnie przedłużaniu tego stanu na kolejne lata, wносиły organizacje praw człowieka. Egipska Organizacja Praw Człowieka stwierdziła, iż obowiązywanie stanu wyjątkowego jest główną przyczyną naruszeń praw człowieka w Egipcie. W sprawozdaniu Komisji ds. Międzynarodowej Wolności Religijnej za rok 2010 Egipt zajmował drugie miejsce w rankingu krajów, które naruszają wolność religijną. Dyskryminacja głównie dotyczyła koptyjskich chrześcijan, bahaistów, szyickich muzułmanów, Świadków Jehowy oraz Żydów⁹.

Egipt przed Arabską Wiosną funkcjonował na podłożu polityczno-gospodarczych układów, które pomimo tego, że były nielegalne, miały miejsce na każdym poziomie, a co więcej były powszechnie akceptowane. Działo się tak, gdyż skomplikowane powiązania i przyjęte normy niepisane pozwalały na swobodę gospodarczą. Stworzyła się jednak ogromna sprzeczność, gdzie wspomniana swoboda gospodarcza zderzała się z totalną kontrolą obywateli przez władzę oraz całkowitym odseparowaniem ich od reszty świata. Dana sytuacja miała wady jak i zalety. Obywatele posiadali znikomą świadomość istnienia innych rozwiązań, dlatego też szukali pozytywów w trwającej sytuacji. Korzyści – mniejsze lub większe – z takiego stanu rzeczy płynęły dla każdego kto miał świadomość jak poruszać się w tym świecie. Na każdym poziomie administracji stworzona była szara strefa, z której korzystała elita rządząca jak i zwykli obywatele. Polegało to m. in. na przyjmowaniu łapówek i prowizji przez wyższe grupy społeczne od osób, które chciały spokojnie prowadzić swój biznes bez uiszczania wysokich podatków. W każdym istotnym i dochodowym sektorze działali ludzie czerpiący zyski. Przytoczyć w tym miejscu można przykład turystyki, gdzie podłożem do jej rozwoju były wszelkiego rodzaju układy mające na celu unikanie podatków w zamian na mniej kosztowne łapówki, budowanie hoteli czy zakup plaż bez „zbędnych” (odpowiednich) formalności. Ważną kwestią w przypadku Egiptu jest również dysproporcja społeczna i ubóstwo. Wynika to z rabunkowej polityki oraz nielegalnemu wyprawdzaniu z państwa dóbr kultury. Te czynniki składają się na fakt, iż Egipt nazywany jest „bogatym krajem biednych ludzi”. U podłoża tego terminu leży wiele liczb i faktów, które potwierdzają trafność tego określenia. Przytoczyć można choćby realia jakie panowały w latach 2008-2012, a mianowicie ok. 30% Egipcjan żyło w tym czasie

⁸ R. Frister, *Egipt: kto po Mubaraku*. Artykuł dostępny w witrynie tygodnika „Polityka” pod adresem: <https://www.polityka.pl/tygodnikpolityka/swiat/1505158,1,egipt-kto-po-mubaraku.read> [dostęp: 15.01.2019].

⁹ N. Więclawska, *Od Mohameda Bouazizi do Arabskiej Wiosny* [w:] A. Czupryński, M. El Ghamari, A. Polak (red.) *Efekty przemian politycznych w państwach Bliskiego Wschodu i Afryki Północnej na początku drugiej dekady XXI wieku*, Warszawa 2015, s. 72.

poniżej narodowej linii ubóstwa¹⁰. Z raportu Światowego Programu Żywnościowego (WFP) i Centralnej Agencji Egipskiej Mobilizacji Publicznej oraz Statystyk (CAPMAS) wynika, że w latach 2009-2011 wzrosła liczba ludności cierpiącej głód z 14% społeczeństwa (w 2009 r.) do 17% (w 2011 roku), co daje liczbę ok. 13,7 mln Egipcjan¹¹. Dla potwierdzenia paradoksu tego kraju, powyższe dane zestawień należy z faktem, iż Egipt stanowi potęgę energetyczną ze względu na posiadanie Tamy Asuańskiej, która produkuje blisko połowę produkcji całej energii elektrycznej. Godnym uwagi w tym miejscu, jest także Kanał Sueski, który przez cła i codzienne rejsy przewoźników generuje ogromne wpływy do budżetu Egipskiego (ok. 30 mln USD)¹². Przykłady te są idealnym potwierdzeniem, że miano, wspomniane wyżej, które uzyskał Egipt nie jest bezpodstawne.

Warunki przed wybuchem buntu, kształtował także, ogromny spadek liczby zagranicznych turystów odwiedzających Egipt. Kraj nie był już tak atrakcyjny ze względu na ciągłe napięcia i niestabilną sytuację. Największa redukcja ilości zwiedzających dotyczyła Europejczyków. Cały kryzys odbił się masowymi zwolnieniami oraz ogromną obniżką dochodów z turystyki. Idąc dalej w rozważaniach sytuacji przedrewolucyjnego Egiptu i zarazem skutków załamania ekonomicznego, koniecznym jest zaznaczyć wzrost bezrobocia wśród młodych ludzi. Egipt ma największą liczbę ludności wśród krajów arabskich /wg rządowej agencji CAPMAS – 80,4 mln w 2011 r.; roczny przyrost naturalny 2%. Siła robocza Egiptu liczy 26,6 mln osób, co stanowi ponad 33% populacji. W konsekwencji post-rewolucyjnego, kryzysowego stanu gospodarki w Egipcie bezrobocie wzrosło, w IV kwartale 2011 roku osiągając blisko 11,9% ok. 3,2 mln osób. Największy odsetek bezrobotnych ok. 77% obejmuje osoby w wieku poniżej 30 lat, stanowiące około 65% populacji Egiptu. Odsetek bezrobotnych dla mężczyzn wynosi 8,7%, a 23% dla kobiet. Wg danych statystycznych 50% mężczyzn i 90% kobiet pozostaje bez pracy przez okres 2 lat po ukończeniu studiów wyższych. Sytuację rynku pracy pogarsza tempo przyrostu naturalnego większe niż liczby miejsc pracy. W latach 2001 – 2010 podaż siły roboczej zwiększała się o 523 tys. osób średniorocznie, a rynek pracy oferował średniorocznie 435 tys. miejsc. W 2011 roku podaż na rynku pracy wzrosła o 628 tys. osób. Egipski rynek pracy jest nieefektywny – oferowane wykształcenie oraz kwalifikacje i umiejętności są nieadekwatne do zapotrzebowania rynku pracy. Absolwenci szkół średnich reprezentują ograniczone umiejętności techniczne z uwagi na przestarzały system edukacyjny. Przygotowanie zawodowe nieodpowiadające oczekiwaniom rynku pracy i brak szkoleń sprzyja utrzymywaniu wysokiego bezrobocia i niskich zarobków. W efekcie wskaźnik bezrobocia dla osób wykształconych jest 10 krotnie wyższy niż dla analfabetów¹³. Te pokrótce przedstawione realia uwidaczniają niedorzeczność tamtejszej sytuacji i prowadzenie niekorzystnej polityki dla ogółu państwa.

¹⁰ M. Bodziany, *op. cit.*, s. 67.

¹¹ *Ibidem*.

¹² M. Bodziany, *Spoleczeństwo Egiptu przed upadkiem rządów Mubaraka cz. 1.* [w:] *Spoleczeństwo a wojna. Wojna-kryzys-bunty mas* [w:] M. Bodziany (red.), Wrocław 2014, s. 168.

¹³ *Polityka w zakresie rynku pracy w warunkach kryzysowych w Egipcie*, WPHI w Kairze https://www.parp.gov.pl/storage/publications/pdf/Raport_Rynek-pracy_kwiecien-2019.pdf [dostęp: 11.01.2019].

2. NARODZINY REWOLTY ORAZ PRZEGLĄD KRYTYCZNYCH WYDARZEŃ Z NIĄ ZWIĄZANYCH

Masowe samospalenia – formą jaka pierwsza była wykorzystana do uwidocznienia bezradności i niezadowolenia z życia w Egipcie były akty samospaleń (wzorowane na zabójstwie Mohameda Bouaziziego). W Kairze dniem rozpoczynającym te bezradne akty był 17 stycznia 2011, kiedy Abdo Abdel Hameed targnął się na swoje życie w obliczu beznadziejnej sytuacji materialnej. Kolejne podpalenie dotyczy prawnika Mohameda Farouk Hassana, który protestował przed budynkiem parlamentu w Kairze, przeciwko rosnącym cenom. W tym samym dniu, następną próbę samospalenia powstrzymały służby bezpieczeństwa, aresztując zmotywowanego mężczyznę oraz rekwirując karnistry z benzyną. Tragicznym w skutkach było podpalenie Ahmeda Hashem el-Sayed, dwudziestopięcioletniego bezrobotnego, który w wyniku aktu buntu stracił życie¹⁴. Wyróżnione przykłady to jedne z pierwszych ale nie ostatnich samospaleń dokonanych w Egipcie z powodu tragicznej sytuacji społeczno - gospodarczej.

„Dzień Gniewu” – taka nazwa została przyjęta względem przełomowego dnia dla Egiptu, a mianowicie 25 stycznia 2011 roku kiedy do skutku doszła zorganizowana akcja w sprzeczności panującej sytuacji w kraju. Ofensywa została zorganizowana przez Ruch 6 Kwietnia, za pośrednictwem portali takich jak Twitter i Facebook. Zgodnie z tezami postawionymi wyżej w pracy, data buntu nie była przypadkowa. W tym dniu obchodzono oficjalny Narodowy Dzień Policji. Grupy opozycyjne wezwały do protestowania w tym samym dniu przeciwko nadużywaniu władzy przez policję i brutalnym metodom do jakich się uciekali¹⁵. Organizatorzy protestu w pierwszych żądaniach podali, iż wolą narodu jest dymisja ministra spraw wewnętrznych, zniesienie stanu wyjątkowego oraz podniesienie płac. Manifestacje miały miejsce w kilku miejscach Kairu, Aleksandrii i Ismailii. Główne zgromadzenie w stolicy miało miejsce na słynnym Placu Tahrir (Plac Wolności/Plac Wyzwolenia). W tym miejscu należałoby podkreślić duże znaczenie tego miejsca, gdyż nie dość, że jest to strategiczne miejsce miasta to dodatkowo ma ono duże wartości symboliczne. Historia Tahrir jest długa i złożona jednak koniecznym jest zaznaczyć, iż sprządza się do wyjątkowości miejsca, gdzie Egipcjanie w przełomowych momentach wyrażali przekonania i dążyli do względnej zgody¹⁶. W dniu rewolty manifestujący bardzo mocno zaznaczali swoją frustrację poprzez hasła antyrządowe i antyprezydenckie, zrywanie plakatów z podobiznami Mubaraka. Protestujący odwoływali się do rewolucji w Tunezji. Policji udało się skutecznie zadziałać dopiero 26 stycznia po północy. Wynikiem starć była śmierć 4 osób¹⁷.

Podsumowując Dzień Gniewu należy zaznaczyć, iż zaangażowania Ruchu 6 Kwietnia miało ogromne znaczenie dla kierunku protestów. Utworzony został wiosną 2008 r. na fali intensywnych strajków w przemysłowym mieście Al-Mahalla al-Kubra. Członkowie organizacji założonej na Facebooku postanowili wspierać manifestujących robotników. Za pomocą serwisów społecznościowych i blogów infor-

¹⁴ N. Więclawska, *op. cit.*, s. 73-74.

¹⁵ J. Holzer, B. Stępniewska-Holzer, *Egipt Niespełniona rewolucja*, Warszawa 2016, s. 64.

¹⁶ P. Niziński, *Symboliczny wymiar placu Tahrir* [w:] P. Niziński, M. Lipa (red.) *Porewolucyjny Egipt Wybrane aspekty społeczne i polityczne*, Kraków 2014, s. 24.

¹⁷ N. Więclawska, *op. cit.*, s. 74.

mowali o represjach wobec strajkujących, a także organizowali dla nich ochronę prawną¹⁸. Ruch kierowany był przez Ahmeda Mahira. Współzałożycielką była studentka ekonomii Uniwersytetu Kairskiego, Asma Mahfuz, która na portalu YouTube określała cele opozycji. „Chcemy naszych praw. Nie chcemy niczego więcej. Cały ten rząd jest skorumpowany. Służba bezpieczeństwa jest skorumpowana [...] Pójdę 25 i powiem „nie” dla korupcji i „nie” dla reżimu”¹⁹.

Z przedstawionych pokrótce, wyżej faktów i analizy wielu źródeł wynika, iż strategicznym instrumentem w działaniach były elektroniczne media. Jak mówił jeden z organizatorów protestów: „Używamy Facebooka do planowania protestów, Twittera do ich koordynowania, a YouTube do informowania świata”²⁰.

„**Piątek Gniewu**” – kolejne demonstracje zostały ogłoszone i zwołane także za pomocą Facebooka w dniu 28 stycznia 2011 roku. Bunt w tym dniu wymierzony został przede wszystkim w Prezydenta Mubaraka. Władze tuż przed ulicznymi protestami odcięły dostęp do Internetu oraz sieci komórkowych. Dzień ten okrzyknięto „piątkiem gniewu” ze względu na tragiczny i dynamiczny bieg wydarzeń. W manifestacjach zginęło ok. 20 osób, a ok. 1030 zostało rannych. Demonstracje antyrządowe skutkowały orędziem prezydenta Mubaraka, wygłoszone jeszcze tego samego dnia wieczorem. Zawarł tam plany zmiany rządu, aczkolwiek nie przewidział w jego treści własnej dymisji²¹.

„**Marsz Miliona**” – najliczniejsze wystąpienia od czasu wybuchu demonstracji w Egipcie miały miejsce 1 lutego 2011 roku. Manifestujący stanowczo żądali ustąpienia prezydenta ze stanowiska uciekając się do widowiskowych metod (plakaty z wizerunkiem Mubaraka na szubienicy, krzyki „rewolucja aż do zwycięstwa”). Husni Mubarak wygłosił kolejne orędzie, w którym oznajmił, że nie będzie starał się o kolejną kadencję w najbliższych wyborach jesienią 2011 roku aczkolwiek pozostanie na stanowisku do końca kadencji aby przekazanie władzy było pokojowe. Uczestnicy rewolucji negatywnie zareagowali na słowa prezydenta i żądali natychmiastowego ustąpienia z urzędu²².

Ustąpienie prezydenta – dzień 1 lutego 2011 roku był dla demonstrantów przełomowy, gdyż Husni Mubarak postanowił ustąpić ze stanowiska. Wydawać by się mogło, iż przyniesie to wyciszenie rewolucji i zadowolenie społeczeństwa²³. Nic bardziej mylnego.

Pierwsze wybory parlamentarne były ważnym czynnikiem w budowaniu formalnej demokracji. W tym systemie wybory pełnią rolę zbiorowego wyrażania opinii. W Egipcie zarówno prezydenckie jak i parlamentarne wygrane zostały przez Bractwo Muzułmańskie. Biorąc pod uwagę uzyskane głosy islamiści uzyskali przewagę, szczególnie jeżeli dodać do tego głosy oddane na Salafitów.

Pierwsza tura wyborów wyłoniła dwóch kandydatów. Jeden z nich – Ahmed Shafiq – uznawany był za kontynuatora polityki wg. systemu zbudowanego przez obalonego prezydenta. Drugim był Mohamed Mursi – przedstawiciel Bractwa Mu-

¹⁸ M. Lipa, *Egipska rewolucja*. Artykuł dostępny w witrynie tygodnika „Przegląd” pod adresem: <https://www.tygodnikprzeglad.pl/egipska-rewolucja/> [dostęp: 16.01.2019].

¹⁹ J. Holzer, B. Stępniewska-Holzer, *op. cit.*, s. 64.

²⁰ *Ibidem*.

²¹ N. Więclawska, *op. cit.*, s. 75.

²² *Ibidem*.

²³ *Ibidem*.

zułmańskiego. To on ostatecznie wygrał wybory, niewielką różnicą (51,7%), przypieczętowując tym samym zwycięstwo islamistów²⁴.

Wydawać by się mogło, że po strąceniu ze stanowiska dyktatora oraz wyborach przeprowadzonych zgodnie z zasadami demokracji społeczeństwo osiągnie swoje cele, a sytuacja w państwie ulegnie zmianie na lepsze. Niestety w państwie nadal zapadały decyzje sprzeczne z głównymi zasadami demokracji oraz pojawiały się próby obniżenia rangi Sądu Najwyższego. Efektem tego były kolejne fale niezadowolonia, co spowodowało manifestacje nawołujące do odwołania ze stanowiska Mursiego. Pierwszy bunt pojawił się 28 czerwca 2013 roku, a dwa dni później w Kairze miała miejsce największa demonstracja od czasu rewolucji, było to dokładnie rok po zaprzysiężeniu Mursiego na prezydenta. Zamieszki nie ustawały a władza wojskowych przybierała na sile, w związku z takim tokiem wydarzeń, dnia 3 lipca 2013 roku Mursi oddał urząd w ręce Abd al-Fattah as-Sisi'ego – głównodowodzącego siłami zbrojnymi Egiptu. Ten gest był formalnością ze względu na to, iż następnego dnia na urząd prezydenta został powołany Adlie Mansur, który był na tym stanowisku do 8 sierpnia 2014²⁵. Kraj w tym okresie ogarnął chaos oraz powstał jawny konflikt między zwolennikami i przeciwnikami obalonego Muhammada Mursiego oraz Bractwa Muzułmańskiego. Wynikiem tego m.in. była masakra w Kairze (sierpień 2013), wszechobecna przemoc oraz represje wobec Bractwa Muzułmańskiego, które dodatkowo uznano za organizację terrorystyczną²⁶.

3. ŻYCIE W POREWOLUCYJNYM EGIPCIE

3.1. Sytuacja polityczna

Wszystkie czynniki i wydarzenia, które działy się przed rewoltą, kumulowały się od dłuższego czasu i nieporozumieniem byłoby uznać to za rewolucję niespodziewaną. Przeciwnie – dziwnym można byłoby uznać, gdyby młodzi ludzie zachowali postawę bierną wobec tego co ich czeka. Władze mogły mieć wpływ na starsze pokolenia, którym brakowało wykształcenia i pojęcia o innych możliwościach, jednak młodzież z dostępem do nowych technologii i możliwością łączenia się z organizacjami wszczęła bunt z nadzieją na lepszą przyszłość. Z ogromną nadzieją na rewolucję patrzyli nie tylko mieszkańcy objętych nią państw, ale także cały świat, gdyż wydawała się dawać realną szansę na zbudowanie pokoju i demokracji w tym regionie.

Analizując sytuacje w Egipcie po głośnych przewrotach warto zauważyć, że dynamika związana ze zmianami na scenie politycznej oraz same zmiany na stanowisku głowy państwa zdają się potwierdzać tezę, iż Egipt nie jest przygotowany

²⁴ M. Milczanowski, Z. Sawicka, *Dwa odcienie rewolucji arabskiej: Egipt i Syria*, Oświęcim 2013, s. 62-63.

²⁵ M. Bodziany, *Społeczeństwo Egiptu po upadku rządów Mubarak*. „Egipski sen o demokracji” cz. 2, [w:] M. Bodziany (red.), *Społeczeństwo a wojna. Kryzysy społeczne – retrospekcja i współczesność*, Wrocław 2015, s. 235.

²⁶ *Masakra w Kairze. "Policja strzela do demonstrantów"*. Witryna Polskiego Radia. Dostępne pod adresem: <https://www.polskieradio.pl/5/3/Artykul/909813,Masakra-w-Kairze-Policja-strzela-do-demonstrantow> [dostęp: 16.01.2019].

na typowo zachodnią demokrację. Dodatkowym potwierdzeniem jest fakt, iż obecny prezydent Abd al-Fattah as-Sisi – były dowódca sił zbrojnych Egiptu, który obowiązywał przestrzegając zasady nowego ustroju, nadal utrzymuje karę śmierci i ma wpływ na Zgromadzenie Ludowe²⁷. Rządzi bardzo twardą ręką. Przez przeciwników jest oskarżany o liczne naruszenia praw człowieka i ograniczanie swobód obywatelskich, które udało się wywalczyć w czasie rewolucji. Prezydent likwiduje także opozycję – szacuje się, że w więzieniach przebywa obecnie ponad 40 tysięcy przeciwników jego rządów. Analityk ECFR Ahmed Abd Rabou nie wierzy, by es-Sisi był w stanie zagwarantować krajowi spokój i rozwinąć gospodarkę. W raporcie „A New European Agenda for North Africa” zarzuca mu, że choć jest u władzy od ponad dwóch lat nadal nie podjął żadnych kroków dla rozwiązania problemów strukturalnych, a całą energię koncentruje na umacnianiu swojej pozycji²⁸.

Początkowo Abd al-Fattah as-Sisi został okrzyknięty „prezydentem o największym pokładzie popularności na świecie”. Przez niespełna trzy lata trwały niepokoje, które nastąpiły po upadku autokraty Husniego Mubaraka. Przez dwa lata Sisi kończył eksperyment władzy sprawowanej przez Braci. To on obiecał społeczeństwu przywrócić stabilność kraju i wydzwignąć z chaosu. Warto podkreślić, iż w wyborach zdobył przychylną 97% głosujących, uzyskał o 10 milionów więcej głosów niż Muhammad Mursi. Amerykański dyplomata (think tanku Atlantic Council w Waszyngtonie) H.A. Hellyer, trafnie zauważył, „Sisi doszedł do władzy z ogromną popularnością, ale to nie będzie trwało wiecznie. Ten status mesjasza jest nie do utrzymania”²⁹.

Za rządów wojskowych w Egipcie systematyczne łamie się wolności prasy, nasiliło się jakby było jedną z nieodłącznych cech rządów wojskowych w ogóle. Po wyborach prezydenckich, które uczyniły prezydentem Egiptu Abd al-Fattaha as-Sisi, wielu egipskich dziennikarzy i pracowników mediów oczekiwało powrotu normalnego życia i pełnej wolności dla prasy. Zamiast tego musieli stawić czoła większym represjom i ograniczeniom mediów. Ibrahim Issa – jeden z najbardziej znanych egipskich dziennikarzy w pierwszych miesiącach władzy Sisiego pisał o nowym panowaniu, dniu zwycięstwa, godności, dumy, gdy Egipt i jego ludność byli zwycięzcami. Teraz pyta Sisiego: „Co się takiego stało, że nasz naród dokonał zwrotu wraz z tobą w sferze przemian sumienia, stawiając pisarzy i autorów przed sądami i osadzając w więzieniach”. Potwierdzeniem tego jest fakt, iż w 2015 r. Egipskie sądy wydały surowe wyroki przeciwko dziennikarzom i osobom zawodowo zajmującym się mediami postrzeganymi jako przeciwnicy reżimu puczu. Dziennikarz (Walid Shalaby) został skazany na karę śmierci, podczas gdy 15 in-

²⁷ M. Bodziany, *Spoleczeństwo Egiptu po upadku (...)*, s.235.

²⁸ M. Kośka, *Pięć lat po Arabskiej Wiośnie gospodarka w regionie marnieje*. Artykuł dostępny w witrynie portalu obserwatorfinansowy.pl pod adresem: <https://www.obserwatorfinansowy.pl/tematyka/makroekonomia/piec-lat-po-arabskiej-wiosnie-gospodarka-w-regionie-marnieje/> [dostęp:18.01.2019].

²⁹ S. Kar-Gupta, *Michelin boss a possible successor to Ghosn at Renault-France finance minister*. Artykuł dostępny w witrynie Reuters pod adresem: <https://www.reuters.com/article/us-france-protests/clashes-break-out-in-france-as-yellow-vests-stage-latest-protest-idUSKCN1PD0AL> [dostęp:17.01.2019].

nych (w tej samej sprawie) otrzymało wyroki dożywotniego pozbawienia wolności³⁰.

W lutym 2016 roku Sisi wygłosił chaotyczne przemówienie, pojawił się zły i niepewny siebie. Twierdził, iż Egipcjanie skupiają tylko na jego błędach, a nie sukcesach. Wystąpienie spotkało się z bezprecedensowym zalewem sarkastycznych komentarzy obywateli w Internecie³¹.

Rządy Abda al-Fattah as-Sisiego napotykały na te same trudności, co rządy Mubaraka – problemy oraz niewydolność ekonomiczna kraju, która jest jedną z najbardziej dotkliwych sytuacji wizerunku Sisiego.

3.2. Realia ekonomiczne i gospodarcze

Obywatele Egiptu, po życiu w trudnych warunkach i włożeniu własnego wysiłku, aby to zmienić, mieli nadzieję na lepszą przyszłość. Obserwowali poczynania władz państwa i czekali na zmiany. Niestety, długo nie mogli podziwiać sukcesów. Rząd podjął wydatki na infrastrukturę i inne działania w celu przywrócenia stabilności makroekonomicznej. Głównie poprzez odejście od dotacji powszechnych, podejmowanie działań mających na celu ograniczenie płac oraz zwiększenie przychodów podatkowych. Mimo obietnic, że Egipcjanom będzie żyło się lepiej, nadal brakuje wielu importowanych towarów spożywczych. Kryzys walutowy, wywołany nierównowagą rynkową, utrudnia importerom zapewnienie regularnych dostaw. Rząd nie zdołał doprowadzić do tego, aby udało się uzupełnić zapasy ryżu, który jest najczęściej dostępny tylko po cenie rynkowej, a jest ona o wiele wyższa od tej, którą Egipcjanie zazwyczaj płacili³².

Prezydent as-Sisi na koniec 2015 roku wydał ustawę o służbie cywilnej, która zgodnie z zaleceniami Banku Światowego, miała obniżyć płacę. Pracownicy sektora publicznego byli mocno zaskoczeni i zawiedzeni poczynaniami głowy państwa. Obniżki miały dotyczyć ok. 7 milionów pracowników. Zazwyczaj biurokraci obawiają się sprzeciwić rządowi, jednak ta sytuacja zmotywowała ich do stanowczego buntu. Protestujący zostali ujęci przez policję. Pod ciągłym naporem pracowników, nowo wybrany parlament, uchylił ustawę. Był to rzadki obraz oporu, różniący się znacznie od obrazu organu zdominowanego przez lojalistów Sisiego. Nie ma wątpliwości co do tego, że decyzje podejmował sam prezydent³³.

Stabilizacja Egiptu w 2015 roku była wątpliwa ze względu na narastające, podobnie jak przed rewolucją, bezrobocie młodzieży. Nadal ponad 40% było bez pracy. Kolejnym ważnym aspektem był brak równowagi budżetowej Egiptu. Ma temu zaradzić nowy pakiet pożyczkowy Międzynarodowego Funduszu Walutowego, aczkolwiek bank zastrzega sobie pożyczkę w zależności od reform, o których politycy mówili od lat, a nie udało się ich wdrożyć. Dodatkowo wskazuje na wprowadzenie podatku pośredniego i VAT (podatku od wartości dodanej), aby móc

³⁰ *Arab Media Freedom Monitor Annual Report: 100 Journalists Jailed in 2015*. Artykuł dostępny w witrynie ikhwanweb.com pod adresem: <https://www.ikhwanweb.com/article.php?id=32397> [dostęp:17.01.2019].

³¹ S. Kar-Gupta, *op. cit.* [dostęp:17.01.2019].

³² J. Holzer, B. Stępniewska-Holzer, *op. cit.*, s. 219.

³³ *Ibidem*.

podnieść dochody skarbu państwa. Wniosek był złożony w parlamencie, ale spowodował oburzenie w obawie o wzrost inflacji, która wynosiła 14%.

W grudniu 2016 roku Bank Światowy wstrzymał oddzielny Pakiet wsparcia, natomiast Afrykański Bank (African Development Bank) udzielił Egiptowi drugą transzę pożyczki w wysokości 0,5 miliarda dolarów³⁴. Kraje Zatoki Perskiej, które zdecydowanie popierają Sisiego i dały Egiptowi miliardy dolarów pomocy, bacznie obserwowały wykorzystanie danej im pomocy. Niestety w związku z utrzymującą się niestabilną sytuacją polityczną w Egipcie oraz spadającymi cenami ropy najważniejsi inwestorzy postanowili ograniczyć wiele projektów³⁵. Inwestorzy chcą mieć większą jasność co do reform, jakie zamierza wprowadzić rząd.

Koniecznym jest wziąć pod uwagę względy bezpieczeństwa – nasilone wskutek zestrzelenia w październiku 2015 roku rosyjskiego samolotu nad półwyspem Synaj – doprowadziły do ogromnego spadku przyjazdów turystycznych w 2016 roku, stanowiących główne źródło przychodów³⁶. Odbiło się to jednocześnie spadkiem zatrudnienia. Sektor turystyki daje możliwość pracy, pośrednio lub bezpośrednio. Rujnąc wizerunek turystycznych krajów terroryści osiągnęli swój cel. Doprowadzili do destabilizacji rynku pracy a im biedniejsze jest społeczeństwo, tym łatwiej się radykalizuje³⁷.

Analitik Carnegie – Mustansir Barma, jest zdania, że sytuacja nie jest beznadziejna, władze Egiptu muszą tylko przemyśleć nowe kierunki rozwoju turystyki. W większym stopniu powinny skoncentrować się na pozyskiwaniu turystów z krajów arabskich (dotychczas stanowili oni między 13 a 23 procent wszystkich przyjeżdżających, wobec 60-70 procent turystów z Europy Zachodniej i krajów byłego Związku Radzieckiego). Ponadto muszą zaproponować turystom nowe formy aktywności – dotychczas 80 proc. przyjeżdżających decydowało się na spędzenie urlopu na terenie hotelu i pojedyncze wycieczki, 20 proc. stawiało na eksplorację kraju. Gdyby więcej turystów decydowało się na jeżdzenie po kraju, a nie tylko przebywanie w popularnych kurortach, skorzystałyby regiony, które także mają wiele do zaoferowania (obszary chronione o szczególnej wartości przyrodniczej stanowią 15 proc. kraju), a dotychczas nie zostały odkryte przez masową turystykę. Ten model jest jednak obciążony większym ryzykiem – turyści i biura podróży obawiają się, że na otwartym terenie będą bardziej narażeni na ewentualny atak niż w zamkniętym kurorcie³⁸.

Zgodnie z powyższymi analizami specjalisty, nadzieje na poprawę się pojawiły a razem z nimi wskaźniki zainteresowania turystyką, wskaźniki ekonomiczne oraz stopa bezrobocia ruszyły ku lepszemu. Początek odmiany najprościej rozpoznać po danych obrazujących wzrost zainteresowania turystów, gdyż jest to zauważalne dla każdego, nawet jeśli nie interesuje się gospodarką czy sytuacją ekonomiczną. Czynniki ten jest istotny, gdyż świetnie obrazuje wzrost bezpieczeństwa

³⁴ *Ibidem*, s. 220.

³⁵ M. Kośka, *op. cit.* [dostęp:18.01.2019].

³⁶ A. Hładij, *Co przerwało lot rosyjskiego Airbusa nad Synajem?* Artykuł dostępny w witrynie portalu defence24.pl pod adresem: <https://www.defence24.pl/co-przerwalo-lot-rosyjskiego-airbusa-nad-synajem> [dostęp:18.01.2019r.].

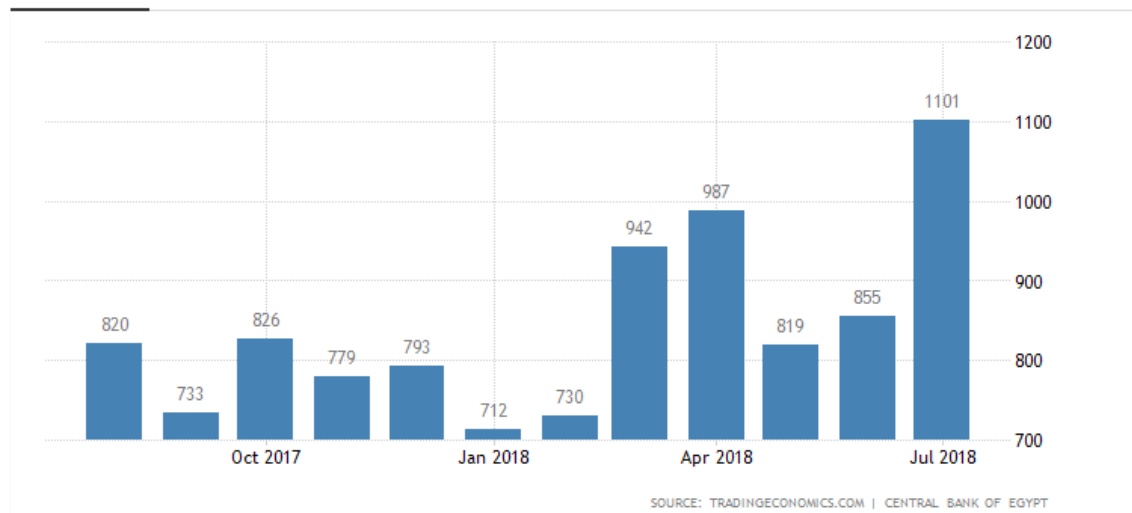
³⁷ M. Kośka, *op. cit.* [dostęp:18.01.2019].

³⁸ *Ibidem* [dostęp:18.01.2019].

Społeczeństwo Egiptu po niespełnionej rewolucji i niekończące się nadzieje na jej spełnienie

w kraju i wyciszenie napięć związanych z rebeliami oraz incydentami terrorystycznymi.

Dziennik „Egypt Daily News” informuje o wznowieniu zainteresowania egipskimi atrakcjami. Dane na które powołuje się gazeta zostały opublikowane przez tamtejszy rząd na swojej stronie internetowej. Według nich, liczba gości w 2017 roku (od stycznia do listopada) sięgnęła 7,5 miliona. I choć statystyki dają powód do zadowolenia, to nadal są dużo niższe niż w rekordowym 2010 roku, kiedy liczba turystów w skali globalnej wynosiła 15 mln³⁹. Dane te przedstawiono na Rysunku 1.

Rysunek 1. Egipt – Przyjazdy turystyczne

Źródło: Portal pl.tradeconomics.com. Dostępne pod adresem: <https://pl.tradingeconomics.com/egypt/tourist-arrivals> [dostęp:18.01.2019]

Hamed el-Chiaty, prezes Travco Group, największej firmy turystycznej na Bliskim Wschodzie, powiedział, że do końca 2018 roku Egipt odwiedzi 12 mln turystów. W 2019 roku liczba ta ma wzrosnąć o 40-50%⁴⁰.

W aspekcie sytuacji ekonomicznej również można zauważyć starania, krytykowanej dotąd, władzy w kierunku poprawy warunków.

Egipt pod koniec 2016 roku rozpoczął trzyletni program pożyczkowy o wartości 12 miliardów dolarów, zgadzając się tym samym na twarde reformy, takie jak głębokie cięcia w dopłatach energetycznych, nowe podatki i płynąca waluta w celu przyciągnięcia inwestorów, którzy uciekli po powstaniu w 2011 roku.

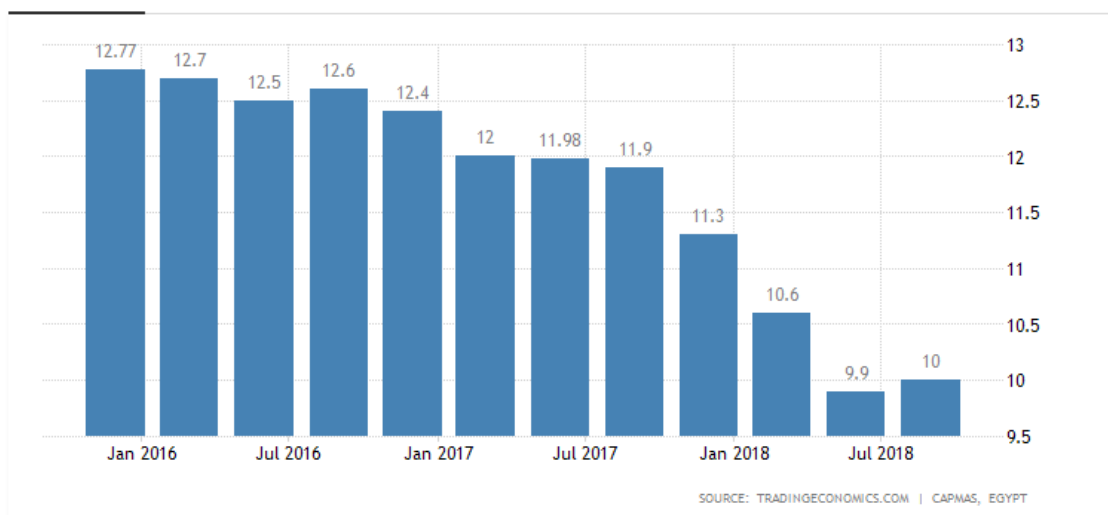
Egipt powinien utrzymać restrykcyjną politykę pieniężną, aby ograniczyć ryzyko inflacji w wyniku cięć paliw i elektryczności, oświadczył Międzynarodowy Fundusz Walutowy w 2 lipca 2018 roku, w oświadczeniu, w którym pochwalił postępy w reformach związanych z nową pożyczką o wartości 2 miliardów dolarów.

³⁹ Egipt podwoił liczbę turystów. Artykuł dostępny w witrynie dziennika Rzeczpospolita pod adresem: <https://www.rp.pl/Obyczaje/301059966-Egipt-podwoil-liczbe-turystow.html> [dostęp:18.01.2019].

⁴⁰ AG, Egipt: w 2018 roku będzie 12 mln turystów. Artykuł dostępny w witrynie waszaturystyka.pl pod adresem: <https://www.waszaturystyka.pl/swiat/item/6682-egipt-w-2018-roku-b%C4%99dzie-12-mln-turyst%C3%B3w.html> [dostęp:18.01.2019].

Zastępca dyrektora IMF (Międzynarodowy Fundusz Walutowy) – David Lipton, powiedział w swoim oświadczeniu, że „Silna realizacja programu i ogólnie pozytywne wyniki odegrały kluczową rolę w osiągnięciu stabilizacji makroekonomicznej [...] Zdrowy poziom rezerw zagranicznych i elastyczny kurs walutowy sprawiają, że Egipt jest dobrze przygotowany do zarządzania przyspieszeniem wpływów, ale to wzmacnia znaczenie solidnych ram makroekonomicznych i konsekwentnej realizacji polityki”. Dodał także, że perspektywy wzrostu w perspektywie krótkoterminowej kraju są „korzystne, wspierane przez ożywienie w turystyce i wzrost wydobycia gazu ziemnego”. W związku z tym silne rezerwy zagraniczne Egiptu oznaczały, że prawdopodobnie będzie w stanie przetrwać "zacieśnienie globalnych warunków finansowych", które w ostatnich miesiącach przyniosły "wplywy kapitału" na rynkach wschodzących⁴¹.

Prezydent Egiptu Abdel Fattah al-Sisi zobowiązał się do zmniejszenia bezrobocia do 10 procent w ciągu najbliższych kilku lat, cel, który wymagał znacznie wyższego poziomu wzrostu gospodarczego⁴² nie jest już utopią, co można zaobserwować na Rysunku 2.

Rysunek 2. Stopa bezrobocia w Egipcie 2016-2018

Źródło: Portal pl.tradeconomics.com. Dostępne pod adresem:

<https://pl.tradeconomics.com/egypt/unemployment-rate> [dostęp:17.01.2019]

Początkowo Sisi nie miał skutecznego pomysłu na poprawę sytuacji ludzi, którzy mimo krytyki względem prezydenta i jego rządów, cały czas pokładali nadzieję, że uda mu się odmienić smutną rzeczywistość. Pomimo tego, iż krytycy twierdzą, że Sisi przewodzi najgorszemu prześladowaniu swobód we współczesnej historii Egiptu to jego kibice są zdania, że kraj jest bezpieczniejszy niż od lat i ma

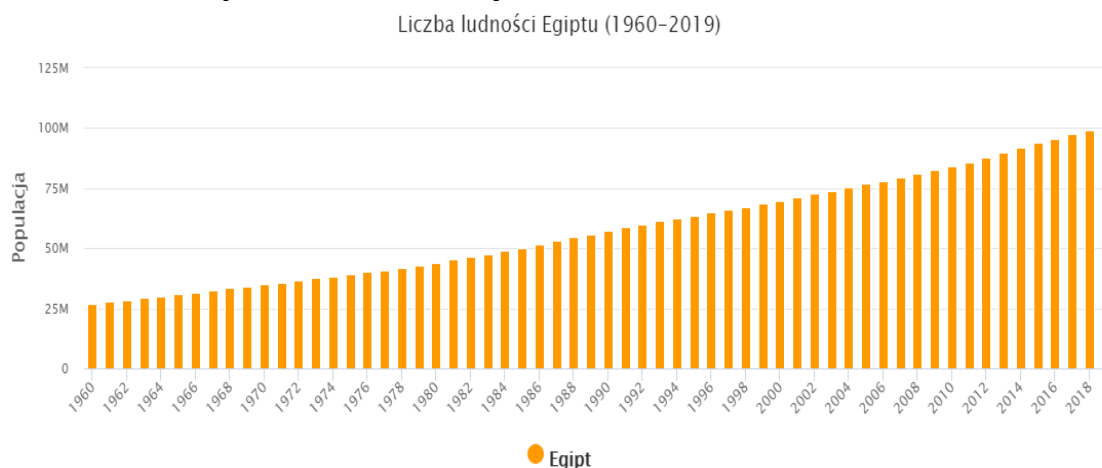
⁴¹ E. Knecht, *IMF urges Egypt to maintain tight monetary policy to ward off inflation*. Artykuł dostępny w witrynie Reuters pod adresem: <https://www.reuters.com/article/us-egypt-imf/imf-urges-egypt-to-maintain-tight-monetary-policy-to-ward-off-inflation-idUSKBN1JS2HN> [dostęp:18.01.2019].

⁴² A. Alsharif, *Egypt's unemployment rate eases slightly to 12.7 percent*. Artykuł dostępny w witrynie Reuters pod adresem: <https://www.reuters.com/article/egypt-unemployment/egypts-unemployment-rate-eases-slightly-to-12-7-percent-idUSL5N18C0AW> [dostęp:18.01.2019].

nadzieję, że reformy gospodarcze i większa stabilność przyciągną kluczowe inwestycje zagraniczne i turystykę z czym wiąże się spadek bezrobocia.

Pomimo zmian i dążenia rządu do poprawy ogólnej sytuacji w spowolnionym i zrujnowanym dotąd kraju, pozostaje nadal kwestia populacji i przyrostu naturalnego, który wydaje się czynnikiem, który nie ulega żadnym zmianom ani reformom. Egipt jest najbardziej zaludnionym krajem w świecie arabskim i trzecim najbardziej zaludnionym krajem w Afryce, za Nigerią i Etiopią. Większość kraju to pustynia, więc około 95% ludności skupia się w wąskim pasie żyznej ziemi wzdłuż Nilu, który stanowi jedynie około 5% powierzchni Egiptu. Szybki przyrost ludności podkreśla ograniczone zasoby naturalne, miejsca pracy, warunki mieszkaniowe, warunki sanitarne, edukację i opiekę zdrowotną⁴³.

W roku 2018 liczba ludności w Egipcie wynosiła 99 376 000. Od 1960 roku nastąpił wzrost średniego wieku z 24,4 lat do 27,8 obecnie. Liczba mieszkańców miast wzrosła z 29 917 666 (42,8%) w 2000 roku do 44 121 000 (43,6%) w roku bieżącym. Od 1980 gęstość zaludnienia Egiptu uległa zmianie z 44,3 na 98,0 w 2017 roku. Liczba ludności Egiptu w 2019 urośnie o 1 793 000 i osiągnie 102 941 000 ludzi w 2020 roku. Migracja ludności zmniejszyła populację o 55 000 ludzi rocznie uwzględniając emigrację i imigrację. Przyrost naturalny wyniesie około 1,84 procent rocznie, co przedstawiono na Rysunku 3.⁴⁴

Rysunek 3. Liczba ludności Egiptu (1960-2019)

Źródło: Portal populationof.net. Dostępne pod adresem:
<https://www.populationof.net/pl/egypt/> [dostęp: 18.01.2019]

Poprzednie rządy nie uczyniły ograniczenia wzrostu populacji priorytetem, jednak po latach bierności w tej sferze w 2017 roku Minister Zdrowia Ahmed Emad Eddin wraz z Ministrem Lokalnego Rozwoju Hishamem ash-Sherifem ogłosili program „Dwoje wystarczy” („Ithnein Kifaya”). Plan ma za zadanie ograniczenie rozrostu demograficznego do dwójki dzieci w rodzinie. Program obejmuje naj-

⁴³ Portal CIA. Dostępne pod adresem: <https://www.cia.gov/library/publications/resources/the-world-factbook/geos/eg.html> [dostęp: 18.01.2019].

⁴⁴ Portal populationof.net. Dostępne pod adresem: <https://www.populationof.net/pl/egypt/> [dostęp: 18.01.2019].

biedniejsze regiony Egiptu z najwyższym przyrostem naturalnym. Rząd będzie współpracował wraz z lokalnymi organizacjami pozarządowymi. Program Ithnein Kifaya skierowany jest do 1,3 mln matek, by zachęcić je do posiadania jedynie dwójki dzieci. Idea skupia się głównie na aktywizacji kobiet na polu zawodowym poprzez konferencje i warsztaty. Nie jest to jedyne działanie na rzecz zmniejszenia przyrostu demograficznego. Rząd zamierza walczyć z biedą, brakiem zatrudnienia oraz analfabetyzmem, który ma być zwalczony w ciągu najbliższych dwóch lat. Program ma być wdrażany przez dwa lata i kosztować Egipt 105,3 milionów funtów egipskich. Jednak ten zabieg jest konieczny. Bez prób ograniczenia liczby ludności populacja kraju szacunkowo rozrosłaby się do 128 milionów do roku 2030. Uważa się, że do tego czasu dzięki programowi Ithnein Kifaya uda się zmniejszyć poziom dzietności średnio o połowę, a społeczność osiągnie liczbę 112 milionów⁴⁵. Zwiększenie użycia środków antykoncepcyjnych i zapobieżenie dalszemu przeludnieniu wymagać będzie większego zaangażowania ze strony rządu i znacznych zmian społecznych, w tym zachęcania mniejszych rodzin oraz lepszego kształcenia i wzmocnienia pozycji kobiet. Obecnie poziom umiejętności czytania i pisanie, wykształcenia i aktywności zawodowej jest znacznie niższy w przypadku kobiet niż mężczyzn. Ponadto powszechność przemocy wobec kobiet, brak kobiecej reprezentacji politycznej oraz utrwalanie niemal powszechnej praktyki cięcia kobiet narządów płciowych nadal powstrzymują kobiety od odgrywania bardziej znaczącej roli w sferze publicznej Egiptu⁴⁶.

W dalszym ciągu możemy obserwować wzrost demograficzny, za którym podąża odwieczny problem ubóstwa wśród społeczeństwa egipskiego. Faktem jest, iż nastąpiły zmiany i pierwsze rezultaty są widoczne, jednak niemożliwym jest określić na jak długo.

PODSUMOWANIE

Ocena skutków przewrotu w Egipcie nie jest łatwa, gdyż gospodarka państwa przeżywała i nadal przeżywa trudności. W ostatnich latach dotknęły ją silne wstrząsy, zarówno ekonomiczne, jak i nieekonomiczne opisane w pracy. Uporanie się z takim splotem problemów sprawiałoby trudności każdemu krajowi. Jest to szczególnie trudne w przypadku Egiptu, który od dziesiątków lat ma wyniki poniżej swojego potencjału ekonomicznego.

Usunięcie prezydentów okazało się w tych państwach łatwym zadaniem w porównaniu z rewolucjonizowaniem poważniejszych konfliktów i zmian społecznych, włączając w to dostęp do nowych technologii – m.in. informatyzacji. Tradycyjna hierarchia społeczna została zburzona za sprawą wzrostu świadomości ludzi, wynikającej z dostępu do Internetu oraz pojawienia się nowych mediów. Społeczeństwo zmieniło swoje postawy zarówno polityczne jak i obywatelskie. Młodzi ludzie zaczęli odczuwać potrzeby, których ich państwo nie było w stanie im zagwarantować, dlatego to właśnie oni są główną grupą, która ma wolę walki

⁴⁵ J. Jędruszek, *Jak Egipt walczy z przeludnieniem?* Artykuł dostępny w witrynie pulsazji.pl pod adresem: <http://pulsazji.pl/2017/11/14/9304/> [dostęp:18.01.2019].

⁴⁶ Portal CIA. Dostępne pod adresem: <https://www.cia.gov/library/publications/resources/the-world-factbook/geos/eg.html> [dostęp:18.01.2019].

o lepszą przyszłość i większe możliwości. Wszelkie działania młodych ułatwia fakt, iż dorastali oni w środowisku zupełnie innym niż starsza populacja. Wraz z rosnącym poczuciem niesprawiedliwości powiększała się także rola mediów i zaczęła stanowić mechanizm mobilizacji młodzieży w internetowe ruchy społeczne, łączące rozproszone dotąd ideologie⁴⁷.

Obecnie Egipt musi się zmierzyć z dwoma deficytami – fiskalnym i w bilansie płatniczym – rosnącą inflacją i obniżonym tempem wzrostu gospodarczego. W efekcie tego wszystkiego pojawiła się presja na rezerwy międzynarodowe i kurs walutowy – i to pomimo pomocy ze strony zamożnych krajów, jak Kuwejt, zwłaszcza zaś Arabia Saudyjska i Zjednoczone Emiraty Arabskie.

Jedną z priorytetowych kwestii jest sfera bezpieczeństwa. Bez tego nie ma szans na jakąkolwiek stabilizację i możliwość planowania działań na przyszłość. Najnowsza historia dostarcza wielu przykładów na to, że próby zarzucania zachodnich rozwiązań na Bliskim Wschodzie zawsze kończyły się porażką (Irak, Afganistan). Rozwiązaniem, które mogłoby pomóc państwu to pomoc w ramach motywacji do zmian. Wsparcie powinno być nagrodą za realizację kolejnych reform i konsekwentne przestrzeganie przyjętych zasad. Państwa, które chcą pomóc w dążeniu do pozytywnej zmiany w Egipcie, powinny stawiać wymogi, którym kraj jest w stanie sprostać. Koniecznością jest uwzględniać realne możliwości Egiptu, jak również zachodnie firmy, które podejmują tam działania, muszą wprowadzać swoje standardy w zakresie przejrzystości czy choćby równych szans na awans. Dzięki temu mają one szansę na to, aby małymi krokami rozprzestrzenić się na pozostałe obszary działalności biznesowej.

BIBLIOGRAFIA

Pozycje zwarte

1. Bodziany M., *Społeczeństwo Egiptu przed upadkiem rządów Mubaraka cz. 1*, [w:] *Społeczeństwo a wojna. Wojna-kryzys-bunty mas* [w:] M. Bodziany (red.), Wrocław 2014.
2. Bodziany M., *Społeczeństwo Egiptu po upadku rządów Mubaraka. „Egipski sen o demokracji” cz. 2*, [w:] Bodziany M. (red.), *Społeczeństwo a wojna. Kryzysy społeczne – retrospekcja i współczesność*, Wrocław 2015.
3. Bodziany M., *Kryzysy społeczne XXI wieku, Między dezintegracją, „fencing policy” a upadkiem państwowości*, Wrocław 2017.
4. Dzisiów-Szuszczkiewicz A., *„Arabska Wiosna” - przyczyny, przebieg i prognozy*, Warszawa 2011, s. 41.
5. Górak-Sosnowska K., *Arabska wiosna, Kulturowy obraz przemian w świecie arabskim po 2010 roku*, Sopot 2016.
6. Holzer J., Stępniewska-Holzer B., *Egipt Niespełniona rewolucja*, Warszawa 2016.

⁴⁷ M. Milczanowski, Z. Sawicka, *op. cit.*, Oświęcim 2013, s. 7.

7. Lipa M., *Reżim Gamala Abdela Nasera i geneza pierwszej fali liberalizacji gospodarczej w Egipcie*, [w:] „Poliarchia” Studencko-doktoranckie czasopismo naukowe Wydziału Studiów Międzynarodowych i Politycznych UJ, nr 1(8)/2017.
8. Milczanowski M., Sawicka Z., *Dwa odcienie rewolucji arabskiej: Egipt i Syria*, Oświęcim 2013.
9. Niziński P., *Symboliczny wymiar placu Tahrir* [w:] Niziński P., Lipa M. (red.) *Porewolucyjny Egipt Wybrane aspekty społeczne i polityczne*, Kraków 2014.
10. Olbrycht P., *Migration crisis in the European Union – causes and measures to overcome it*, „Krizový Manažment”, 1/2017: 31-37.
11. Szczepankiewicz-Rudzka E., *Arabska Wiosna w Afryce Północnej*, Kraków 2014.
12. Więclawska N., *Od Mohameda Bouazizi do Arabskiej Wiosny* [w:] Czupryński A., El Ghamari M., Polak A. (red.) *Efekty przemian politycznych w państwach Bliskiego Wschodu i Afryki Północnej na początku drugiej dekady XXI wieku*, Warszawa 2015.

Źródła internetowe

13. AG, *Egipt: w 2018 roku będzie 12 mln turystów*. Artykuł dostępny w witrynie portalu waszaturystyka.pl pod adresem: <https://www.waszaturystyka.pl/swiat/item/6682-egipt-w-2018-roku-b%C4%99dzie-12-mln-turyst%C3%B3w.html>.
14. Alsharif A., *Egypt's unemployment rate eases slightly to 12.7 percent*. Artykuł dostępny w witrynie Reuters pod adresem: <https://www.reuters.com/article/egypt-unemployment/egypts-unemployment-rate-eases-slightly-to-12-7-percent-idUSL5N18C0AW>.
15. *Arab Media Freedom Monitor Annual Report: 100 Journalists Jailed in 2015*. Artykuł dostępny w witrynie ikhwanweb.com pod adresem: <https://www.ikhwanweb.com/article.php?id=32397>.
16. *Egipt podwoił liczbę turystów*. Artykuł dostępny w witrynie dziennika Rzeczpospolita pod adresem: <https://www.rp.pl/Obyczaje/301059966-Egipt-podwoil-liczbe-turystow.html>.
17. Hładij A., *Co przerwało lot rosyjskiego Airbusa nad Synajem?* Artykuł dostępny w witrynie portalu defence24.pl pod adresem: <https://www.defence24.pl/co-przerwalo-lot-rosyjskiego-airbusa-nad-synajem>.
18. Frister R., *Egipt: kto po Mubaraku*. Artykuł dostępny w witrynie tygodnika „Polityka” pod adresem: <https://www.polityka.pl/tygodnikpolityka/swiat/1505158,1,egipt-kto-po-mubaraku.read>.
19. Jędruszek J., *Jak Egipt walczy z przeludnieniem?* Artykuł dostępny w witrynie pulsazji.pl pod adresem: <http://pulsazji.pl/2017/11/14/9304/>.
20. Kar-Gupta S., *Michelin boss a possible successor to Ghosn at Renault-France finance minister*. Artykuł dostępny w witrynie Reuters pod adresem: <https://www.reuters.com/article/us-france-protests/clashes-break-out-in-france-as-yellow-vests-stage-latest-protest-idUSKCN1PD0AL>.
21. Kośka M., *Pięć lat po Arabskiej Wiośnie gospodarka w regionie marnieje*. Artykuł dostępny w witrynie portalu obserwatorfinansowy.pl pod adresem:

<https://www.obserwatorfinansowy.pl/tematyka/makroekonomia/piec-lat-po-arabskiej-wiosnie-gospodarka-w-regionie-marnieje/>.

22. Knecht E., *IMF urges Egypt to maintain tight monetary policy to ward off inflation*. Artykuł dostępny w witrynie Reuters pod adresem: <https://www.reuters.com/article/us-egypt-imf/imf-urges-egypt-to-maintain-tight-monetary-policy-to-ward-off-inflation-idUSKBN1JS2HN>.

23. Lipa M., *Egipska rewolucja*. Artykuł dostępny w witrynie tygodnika „Przeгляд” pod adresem: <https://www.tygodnikprzeгляд.pl/egipska-rewolucja/>.

24. *Masakra w Kairze. "Policja strzela do demonstrantów"*. Witryna Polskiego Radia. Dostępne pod adresem:

<https://www.polskieradio.pl/5/3/Artykul/909813,Masakra-w-Kairze-Policja-strzela-do-demonstrantow>.

25. *Polityka w zakresie rynku pracy w warunkach kryzysowych w Egipcie*, WPHI w Kairze https://www.parp.gov.pl/storage/publications/pdf/Raport_Rynek-pracy_kwiecien-2019.pdf.

26. Portal CIA. Dostępne pod adresem:

<https://www.cia.gov/library/publications/resources/the-world-factbook/geos/eg.html>.

27. Portal pl.tradeeconomics.com. Dostępne pod adresem: <https://pl.tradingeconomics.com/egypt/tourist-arrivals>.

28. Portal pl.tradeeconomics.com. Dostępne pod adresem: <https://pl.tradingeconomics.com/egypt/unemployment-rate>.

29. Portal populationof.net. Dostępne pod adresem: <https://www.populationof.net/pl/egypt/>.

THE SOCIETY OF EGYPT AFTER THE UNFULFILLED REVOLUTION AND LOOKING HOPE FOR ITS FULFILLMENT

Abstract: *This article describes the changes that have affected Egypt during and after the upheavals associated with the Arab Spring. It mainly addresses internal problems that were the cause of the revolution and analyzes changes that have become the hope of changing the system and looking at society. The reflections are intended to show the scale of the problem and the difficulties that stand in the way of the desired pluralism.*

Keywords: *revolution, society of Egypt, social situation, changes*